فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۳، پیاپی۱۰
صفحات ۴۲-۱۹

اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی مورد: دهستان چهل چای در شهرستان مینودشت

سیدحسن مطیعی‌لنگرودی*،استاد دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، ایران.
حمیده خسروی‌مهر، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران، ایران.
علی طورانی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۲/۳۰ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۰/۲۷

چکیده
اقتصاد فضا به الگوی مکانی یک اقتصاد، همانند توزیع و محل فعالیت‌های تشکیل دهنده آن و جریان‌های مکانی که بخش اساسی آن اقتصاد را تشکیل می‌دهند، اطلاق می‌شود. در تحقیق حاضر، اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی دهستان چهل چای شهرستان مینودشت را مورد مطالعه قرار داده است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی است و اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری شده است. در بخش مطالعات میدانی از ابزار پرسشنامه و مشاهدات مستقیم استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، کل سرپرستان خانوار روستایی دهستان چهل چای شهرستان مینودشت بوده است. بر اساس سرشماری ۱۳۹۰، دهستان مورد مطالعه شامل ۳۷ روستای دارای سکنه و ۵۰۰۳ خانوار بوده است؛ بنابراین با توجه به تعداد روستاها، پراکندگی آن‌ها در سطح دهستان و فراوانی تعداد خانوارهای روستایی، اقدام به نمونه‌گیری شده است؛ به طوری که، ابتدا تعداد ۸ روستا به‌عنوان نمونه انتخاب گردید. در مرحله بعد، با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، حجم نمونه ۲۳۴ خانوار تعیین و به روش طبقه‌بندی گروهی تصادفی متناسب با تعداد خانوار هر یک از روستاها، نمونه‌ها انتخاب شده است. داده‌های حاصل از پرسشنامه با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون‌های همبستگی پیرسون و اسپیرمن تحلیل شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که نقش روابط اقتصادی شهر و روستا در محدوده مورد مطالعه بسیار مهم و تأثیرگذار بوده است؛ این روابط رو به رشد باعث شده تا در مواردی حالت سلطه اقتصادی شهر بر نواحی روستایی کمرنگ‌تر شود و به‌نوعی تعامل و پیوندهایی، هر چند ناقص و بیشتر به نفع شهر پدید آید. همچنین یافته‌ها مؤید این است که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اقتصادی و اجتماعی ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد و بدین ترتیب می‌توان گفت که روابط اقتصادی شهر و روستا نقش مؤثری در وضعیت اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی دارد.

واژگان کلیدی: اقتصاد فضا، شهر و روستا، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، دهستان چهل چای، شهرستان مینودشت.

* Email: shmotiee@ut.ac.ir

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

۱) مقدمه

اهمیت اقتصاد فضا که از دهه ۱۹۵۰ در سطح جهانی همواره مورد توجه تحلیل‌گران منطقه‌ای بوده است، سبب ایجاد بستری برای الگوسازی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای شده است (بزازان و همکاران،۱۳۸۹: ۳۱). اقتصاد فضا به الگوی مکانی یک اقتصاد همانند توزیع و محل فعالیت‌های تشکیل دهنده آن و جریان‌های مکانی که بخش اساسی آن اقتصاد را تشکیل می‌دهند (مانند روند کالا به مقصد مصرف‌کنندگان، حرکت مصرف‌کنندگان به مکان‌های مرکزی و جریان فرآورده‌های زراعی به سوی بازارها) اطلاق می‌شود. به عبارت دیگر، اقتصاد فضا به‌عنوان نحوه آرایش مکانی فعالیت‌های اقتصادی در فضا، سطح توسعه مراکز سکونتگاهی، شهر، روستا و مجاری ارتباطی آن‌ها را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد (افراخته،۱۳۹۱: ۴۰). در حقیقت جوامع انسانی فارغ از مکان و فضا نبوده و بخشی از آنان در فضاهای سکونتی شهری و برخی در فضاهای سکونتی روستایی زندگی می‌کنند (رضوانی،۱۳۸۷: ۳). ارتباط میان شهر و روستا به صورت کاملاً سنتی شروع شد و امروزه ابعاد گسترده و پیچیده‌ای به خود گرفته که عوامل مختلفی در این زمینه نقش داشته‌اند. از آنجایی که این عوامل تأثیر بسزایی در شکل‌گیری شهر و روستا دارد، در ایجاد ارتباط بین آن‌ها نیز بسیار تعیین کننده و مؤثر می‌باشد. یکی از مهم‌ترین آن‌ها، عوامل اقتصادی است که شکل دهنده روابط اقتصادی شهر و روستا می باشد (رضوانی،۱۳۸۱: ۹۸).

سابقه روابط شهر و روستا در ایران از تاریخ کهنی برخوردار است. تغییرات شدیدی که در اوضاع اجتماعی و اقتصادی ایران طی چند دهه اخیر به وجود آمده، روابط اقتصادی میان شهر و روستا را به کلی دگرگون کرده است. تا این زمان اگرچه شهرها حاکمیت آشکاری در نواحی داشتند، لیکن این واقعیت نیز غیر قابل انکار نیست که نوعی از تعادل بر مبنای داد و ستد میان شهر و روستا وجود داشته که حیات نواحی مختلف را تضمین نموده است؛ داد و ستدی که بر اساس مبادلات اضافه تولید محصولات کشاورزی روستاها و تأمین خدمات و کالاهای مورد نیاز این دو سکونتگاه بوده است (احمدیان، ۱۳۷۴: ۳۹). اساساً با اتخاذ رویکرد نوین اقتصادی و سرمایه‌داری متأثر از الگوی توسعه غربی در قرن ۱۹، به تدریج نظام حاکم بر منطقه و نظم موجود میان شهر و روستا دستخوش تغییر شده است. به دنبال این تغییر رویکرد و با تبدیل شدن نفت به‌عنوان یکی از منابع درآمدی کشور و کاهش وابستگی شهرها به مازاد تولیدی جامعه روستایی، شکل و ماهیت روابط اقتصادی دگرگون گردیده است (معیدفر واکبری،۱۳۸۷: ۱۱۰). بدین ترتیب، رابطه ارگانیک شهر و روستا در مراحل قبلی به دلیل مستقل شدن شهر از مازاد اقتصادی روستایی دچار گسیختگی شده است. بازتاب فضایی این روند به صورت در حاشیه قرار گرفتن بخش کشاورزی و روستاها و مهاجرت بخشی از نیروی کار روستایی به شهر متجلی می‌شود (حسامیان،۱۳۸۵: ۵۰).

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

امروزه با تحوّلات گسترده اقتصادی ـ اجتماعی و تکنولوژیک از جمله در زمینه حمل و نقل و راه‌های ارتباطی، روابط اقتصادی شهر و روستا بسیار گسترده و متنوع شده است (Clayton et al , 2005: 18)؛ به گونه‌ای که شرایط موجود در سکونتگاه‌های روستایی و شهری، به شدت تحت تأثیر کم و کیف این روابط است (بانک جهانی،۱۳۸۴: ۱۴). در این تحقیق تلاش شده است تا اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی دهستان چهل‌چای از توابع شهرستان مینودشت مورد مطالعه قرار گیرد. در این منطقه بیشترین فعالیت‌های اقتصادی در بخش کشاورزی صورت می‌گیرد که از دیرباز عامل اصلی شکل دهنده روابط اقتصادی شهر و روستاهای منطقه بوده است. امروزه این فعالیت‌ها و روابط ناشی از آن، دستخوش تغییرات زیادی شده است و به تبع آن اقتصاد منطقه و فضای جغرافیایی متأثر از آن نیز به شدت دگرگون شده است؛ همانطور که کشاورزی منطقه مکانیزه و فشرده شده است، بر حجم مبادلات اقتصادی شهر و روستا نیز افزوده شده و این روابط اقتصادی شکل پیچیده‌تری به خود گرفته است؛ ضمن آنکه ورود و گسترش فعالیت‌های مربوط به بخش صنعت و خدمات در منطقه به این پیچیدگی و درهمتنیدگی دامن زده است.

۲) مبانی نظری

اقتصاد فضا، به توزیع فضایی و محل فعالیت اجزای یک اقتصاد و جریان فضایی کالا و جمعیت اطلاق می‌شود. به عبارت دیگر ساختار فضایی یک اقتصاد، اقتصاد فضا نامیده می‌شود. این واژه توسط جغرافیدانان به مثابه الگوی فضایی فعالیت‌های اقتصادی در تشریح چشم‌انداز اقتصادی در مقیاس‌های مختلف ناحیه‌ای، ملی و بین المللی بکار می‌رود. از نظر ایزارد، تئوری اقتصاد فضا به آرایش فضایی فعالیت‌های اقتصادی با توجه به توزیع جغرافیایی داده‌ها و نهاده‌ها و همچنین تغییرات هزینه و قیمت می‌پردازد (افراخته،۱۳۹۱: ۴۰). اقتصاد فضا، پردازش به فعالیت‌های اقتصادی با تأکید بر کارآیی‌های مکانی است. بنابراین می‌توان اذعان داشت، اقتصاد فضا ویژگی‌های مکانی فعالیت‌های اقتصادی و پیوند رابطه‌ای بین آن‌ها را تبیین می‌کند.

بنا به اعتقاد بسیاری از اندیشمندان، فرهنگ معاصر به طور روز افزون متأثر از اقتصاد فضا و منطق فضایی است و هیجان عصر ما اساساً مربوط به شکل فعالیت‌ها در فضا می‌باشد. جریان فعالیت‌ها در فضا، در تبیین و چرایی تحول پدیده‌ها و ایجاد سازمان فضایی ویژه، نقش اساسی دارد. بنابراین ارائه فهمی رضایت بخش از روابط و فرایندهای اجتماعی، وابسته به اشکال فعالیت‌های فضایی می‌باشد. تبیین عملکرد فضا متأثر از سه مسئله فضا، زمان و مکانیزم‌های اقتصادی و اجتماعی است (مطیعی‌لنگرودی،۱۳۹۳). از نظر پیتر هاگت، سکونتگاه‌ها مانند شبکه به هم متصل هستند؛ زیرا جریان‌های فضایی بین روستاها و شهرها، نظام شبکه‌ای را

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

در ناحیه ایجاد می‌کند که حاصل کنش‌های متقابل سکونتگاهی است. شکل شبکه و الگوی جریان‌های فضایی بر اساس حرکت پول، کالا و افراد می‌باشد که بر پایه شش اصل حرکت، مجاری، گره‌ها، سلسله مراتب، سطوح و پراکنش قرار دارد. این عناصر، عوامل شکل‌گیری شبکه هستند که در شکل‌دهی به جریان‌های فضایی در ناحیه نقش بارزی دارد و سبب تفاوت‌های فضایی با توجه به ویژگی‌ها و نوع شبکه‌های سکونتگاهی می‌شود (جانسون،۱۳۷۴: ۳۱).

امروزه تعامل فزاینده مناطق روستایی و شهری اهمیت تمایز و تفکیک بین شهر و روستا را کاهش داده است. ساکنان روستاها با سبک زندگی شهری خو گرفته‌اند و بین روستا و شهر در رفت و آمد هستند. در برخی کشورها، صنایع به سمت روستاها حرکت می‌کند و کشاورزی به دلایل اقتصادی و محیطی، در حال تبدیل به یک بخش مهم در نواحی شهری است. مناطق شهری و روستایی و به تبع، اقتصاد آن‌ها به طور فزاینده‌ای به هم تنیده شده است (Sheng,2002: 3)؛ به‌گونه‌ای که ارتباطات و جریانات اقتصادی بین نواحی شهری و روستایی منجر به تغییرات فراوانی هم در مناطق روستایی و هم در مناطق شهری شده است (Davoudi,2001: 1). در این راستا، تعاملات روستا و شهر را می‌توان در دو سطح تفکیک نمود و مورد بررسی قرار داد: ۱- تعاملات فضایی (نظیر جریان‌های افراد، کالاها، پول، اطلاعات و مواد زاید)؛ و ۲- تعاملات بخشی (فعالیت‌های روستایی که در نواحی شهری جریان دارد مانند کشاورزی شهری یا فعالیت‌هایی که اغلب به عنوان شهری طبقه‌بندی می‌شود اما در نواحی روستایی جریان می‌یابد، نظیر صنعت و خدمات) (Tacoli,2003: 3).

وجود منابع ثروت و اقتصادی پررونق در نقاط مختلف باعث شده، هر منطقه دارای بافت اقتصادی خاصی باشد و عملکرد آن منطقه نیز متأثر از همان بافت اقتصادی است؛ به عبارتی، هرچه منطقه از لحاظ منابع اقتصادی و ثروت ضعیف‌تر باشد، رابطه فضایی و بخشی میان آن‌ها نیز کم رونق بوده و نتیجه تعامل ضعیف‌تر است (رضوانی،۱۳۸۲: ۹۸). در نتیجه‌ی روابط اقتصادی شهر و روستا، سرمایه‌ها و کالاها بین آن‌ها جابجا شده و حرکت می‌کند. جابجایی سرمایه بعضاً به صورت ورود سرمایه‌های دولتی برای پروژه‌های عمرانی در روستاها و یا به شکل تخصیص تسهیلات بانکی به روستاییان و نیز از طریق ارسال وجوه نقدی مهاجران روستایی ساکن شهرها به روستاهای متبوع است که در همه این موارد ورود سرمایه از شهر به روستا صورت پذیرفته است (انستیتو بین‌المللی محیط و توسعه،۲۰۰۳: ۳). شکل اصلی جابجایی سرمایه بین روستا و شهر، ورود سرمایه‌های روستاییان به شهرها به دلیل وابستگی‌های تجاری و خدماتی روستاییان به شهرها است. بسیاری از تولیدکنندگان روستایی برای خریدهای جزئی و دسترسی به خدمات عمومی و خصوصی و نیز برای دسترسی به بازارها و خدمات کشاورزی و اعتبارات و ادوات کشاورزی به مراکز شهری محلی وابسته هستند

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

(سعیدی،۱۳۸۲: ۱۲۷). فعالیت‌های اقتصادی در روستاها عمدتاً در بخش اول صورت می‌پذیرد، حال آنکه فعالیت‌های شهری در بخش‌های دوم و سوم متمرکز است؛ از این رو، یکی از عوامل مهم پیدایش و ضرورت ارتباط شهر و روستا، نقش اضافه تولید محصولات کشاورزی و دامپروری است که موجب حرکت و جریان اقتصادی میان شهر و روستا می‌گردد که کارکردهای اداری- خدماتی و سیاسی شهر نیز برقراری این ارتباط را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد (صرامی،۱۳۸۲: ۲۹). روابط روستایی- شهری در عرصه اقتصاد ناحیه‌ای از یک سو در برگیرنده جریان محصولات کشاورزی و سایر تولیدات از سوی روستاییان به بازارهای شهری و از سوی دیگر، زمینه‌ساز جریان کالاهای صنعتی از مراکز شهری به سوی سکونتگاه‌های روستایی است. در این ارتباط جریان اطلاعات بین نواحی روستایی و شهری، آگاهی از مکانیسم‌های بازار- از نوسانات قیمت گرفته تا ذائقه مصرف‌کنندگان- و فرصت‌ها و امکانات شغلی برای مهاجران بالقوه را تشکیل می‌دهد (سعیدی و عزیزپور،۱۳۸۳: ۲۱). از نظر اقتصادی می‌توان گفت که سه نوع رابطه مصرفی، تولیدی و مالی بین نواحی روستایی و شهری وجود دارد. روابط مصرفی در تقاضا برای کالاهای نهایی خلاصه می‌شود. این روابط در تمام نقاط وجود دارد. روابط تولیدی در واقع همان پیوندهای پسین و پیشین موجود برای تولید انواع کالاها و خدمات است که بین نقاط شهری و روستایی شکل می‌گیرد. روابط مالی به صورت مختلف در روابط در روابط شهر و روستا شکل گرفته است؛ برای مثال می‌توان پرداخت اجاره توسط روستاییان به مالکان ساکن در شهرها و یا پس انداز روستاییان در بانک‌ها و سایر نهادهای شهری را نام برد (تقی‌زاده و صرافی،۱۳۸۷: ۷۹). با توجه به درک بیشتر مفهوم یکپارچگی فضایی نواحی جغرافیایی، تحقیقات مرتبط با این حوزه افزایش یافته است که بر این اساس در ذیل به چند نمونه مرتبط با موضوع تحقیق اشاره می‌گردد:

خراسانی (۱۳۸۵) به مطالعه مناسبات مالی روستا- شهری و نقش آن در توسعه روستایی در دهستان عسگریه شهرستان ورامین پرداخته است. نتایج این تحقیق بدین صورت است که بین مناسبات مالی روستایی- شهری و توسعه روستایی رابطه معناداری وجود دارد. در روستاهای مورد مطالعه در انواع مناسبات شدت و ضعف دیده شده است. احمدی (۱۳۸۵) به مطالعه روابط شهر و روستا با تأکید بر مبادله محصولات کشاورزی در دهستان تیلکوه شهرستان سقز پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که خرید تضمینی محصولات از سوی جامعه شهری (دولت، واسطه‌ها و فروش مستقیم) موجبات رونق کشاورزی و تنوع محصولات در دهستان شده و با رونق کشاورزی و بازار فروش محصولات، شغل‌های کاذب به تدریج کاهش یافته و مقدمات توسعه دهستان و کاهش مهاجرت مردم به شهرهای اطراف فراهم شده است. همچنین سلطانی‌مقدس (۱۳۸۶) به مطالعه نقش پیوندهای روستا- شهری در تحولات فضای روستایی با تأکید بر سرمایه‌گذاری‌های ناحیه‌ای پرداخته است. ناحیه مورد مطالعه در این تحقیق روستاهای بخش طرقبه

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

شهرستان مشهد می‌باشد. نتایج به‌دست آمده حاکی از آن است که این سرمایه‌گذاری‌ها تبادلات و تعاملات روستاهای بخش طرقبه را با شهر مشهد افزایش داده است؛ گسترش این جریانات، تأثیرات فراوانی بر فضای روستایی گذارده است؛ روستاها در زمینه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تحولات سریع و وسیعی یافته‌اند و زندگی روستایی از جهات مختلف متحول گردیده است. سعیدی و مکانیکی (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای با عنوان «دگرگونی روابط شهر و روستا با تأکید بر فعالیت‌های اقتصادی»، نتایج تحقیق نشانگر دوام برخی جنبه‌های سنتی (هر چند تا حدی دگرگون یافته) اشکال ماقبل‌سرمایه‌داری این روابط و پایایی روح سلطه جوی مناسبات دیرپای سرمایه‌داری بهره‌بری است. در محدوده مورد بررسی، علاوه بر روابط و نظام مالکیت که موجبات اخذ رانت به صورت بهره‌مالکانه می‌گردد، رانت بازار نیز حاکم است. از این رو، می‌توان این سازو-کار را سرمایه‌داری بهره‌بری نوین (نئورنت-کاپیتالیسم) مبتنی بر رانت بازار نامید که علاوه بر تضمین جریان دائمی سرمایه از بخش‌های مولد روستایی، امکان هر گونه تحرک اقتصادی (به سبب حاکمیت نظام تک-محصولی و انحصار بازار خرید) را از عوامل تولید سلب می‌کند. تقیلو و عبدالهی (۱۳۹۲) توسعه کشاورزی با تأکید بر مناسبات شهر و روستا را در استان آذربایجان غربی مورد مطالعه قرار داده‌اند. فرض کلی تحقیق این بوده است که با رشد شهرها، کشاورزی نیز در روستاهای پیرامون توسعه یافته است؛ نتایج این تحقیق نشان داده است که بین اندازه شهرهای مراکز استان با میزان توسعه کشاورزی رابطه معناداری وجود دارد. خراسانی و رضوانی (۱۳۹۲) در تحقیقی به شناخت و تحلیل تفاوت زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری در شهرستان ورامین پرداخته‌اند. نتایج حاکی بوده است که روستاهای پیرامون شهری در زمره سکونتگاه‌هایی قرار دارد که همزمان صحنه شکل‌گیری، رشد و تداوم فرصت‌ها و تهدیدهایی هستند که کیفیت زیست و نحوه تأمین نیازهای ساکنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از یک سو، دسترسی به خدمات شهری و از سوی دیگر، تهدیدهای بوم شناختی از سوی شهر و جذب جمعیت مهاجر و عوارض ناشی از آن، شرایط پیچیده‌ای را در این روستاها به وجود آورده است. در این راستا نتایج این تحقیق مؤید وجود تفاوت معنی بین روستاهای مورد مطالعه به لحاظ زیست‌پذیری است.

هوگس و لیتز (۱۹۹۶) در پژوهشی با عنوان «روابط اقتصادی روستا- شهری، کشاورزی و صنایع غذایی در ناحیه عملکردی اقتصادی لوئیزیانا مونرو» به ارزیابی روابط اقتصادی بین یک هسته شهری کوچک و روستاهای پیرامونی آن پرداخته است. در این تحقیق، نقش کشاورزی به‌ویژه در روستاهای پیرامونی در ارتباط با اقتصاد هسته شهری اثبات شده است. همچنین امکان استفاده از بخش صنایع فراوری مواد غذایی در تسهیل رشد اقتصادی روستاهای پیرامونی مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد هسته‌های شهری به شدت با کارکرد اقتصادی روستاها در بخش کشاورزی هماهنگ بوده است و رشد صنایع فراوری

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

مواد غذایی توانسته است موجب رشد اقتصادی سریع در نواحی پیرامونی شود. اوربیک و ترلین (۲۰۰۶) در گزارشی درباره روابط متقابل شهر و روستا در اروپا، به بررسی این روابط در کشورهای فنلاند، فرانسه، مجارستان، هلند و اسپانیا به منظور طراحی مدلی از روابط با هدف بهبود روابط شهر و روستا پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که برای جلوگیری از ناپایداری در چشم‌اندازهای روستایی لازم است طرح‌های جامع روابط متقابل پایدار شهر و روستا، آمایش سرزمین بر مبنای توان‌های ناحیه‌ای و ایجاد سازوکارهای تأمین منابع مالی، به منظور مدیریت منابع طبیعی و کشاورزی تدوین گردد. کورتنی و همکاران (۲۰۰۷) در مقاله‌ای باعنوان «شهرهای کوچک به صورت زیر مجموعه در توسعه روستایی انگلیس: بررسی ارتباطات شهر و روستا با استفاده از ماتریس حسابداری اجتماعی زیرمنطقه‌ای»، با استفاده از اطلاعات اقتصاد فضایی حاصل از چهار شهر کوچک در انگلیس به اندازه‌گیری قدرت ادغام اقتصادی شهر و پسکرانه آن و ارزیابی اثرات نشت آن به این پسکرانه‌های روستایی پرداخته است. نتایج به‌دست آمده حاکی از ارزش بالقوه شهر به‌عنوان «زیرمجموعه در توسعه اقتصاد محلی» است که چگونه برای پسکرانه خود شرایط اشتغال و خدمات بانکی و مالی ارائه می‌دهد. به نظر می‌رسد فعالیت‌های کشاورزی به‌عنوان پیوند اقتصادی شهر و روستا همچنان پابرجا می‌باشد و هنوز هم نقش مهمی در توسعه روستایی اطراف این شهرها دارد. همچنین بانک توسعه آسیا در سال ۲۰۱۰ پروژه‌ای با عنوان توسعه یکپارچه شهرستان‌های کلیدی ایالت لیائونییگ مرکزی در چین را رهبری و به اجرا گذاشته است. اهداف این پروژه ترویج و توسعه شهرنشینی پایدار و متعادل، کاهش شکاف اقتصادی بین نواحی شهری و روستایی و بهبود شرایط زندگی به وسیله حمایت از توسعه یکپارچه پنج شهرستان کلیدی در این ایالت بوده است.

۳) روش تحقیق

ماهیت تحقیق حاضر کاربردی است و در آن از روش توصیفی و تحلیلی به شیوه پیمایشی استفاده شده است. اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. در بخش مطالعات میدانی از مشاهدات مستقیم و پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، کل سرپرستان خانوار روستایی دهستان چهل‌چای شهرستان مینودشت بوده است. بر اساس سرشماری ۱۳۹۰، محدوده مورد مطالعه شامل ۳۷ روستای دارای سکنه، ۶۰۰۳ خانوار و ۲۴۶۳۲ نفر جمعیت بوده است. بنابراین با توجه به تعدد روستاها و پراکندگی آن‌ها در سطح دهستان و فراوانی جمعیت روستاها، اقدام به نمونه‌گیری شده است. با توجه به تیپ‌بندی روستاها در سه موقعیت کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشتی و با در نظر گرفتن تعداد خانوار هر روستا، ۸ روستا به عنوان نمونه انتخاب شده است. از ۱۰ روستای کوهستانی ۲ روستا، از ۱۳ روستای

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

کوهپایه‌ای ۳ روستا و از ۱۴ روستای دشتی نیز ۳ روستا انتخاب گردید. در مرحله بعد با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران و فرمول اصلاح کننده آن، حجم نمونه ۲۳۴ خانوار برآورد شده است و در نهایت به روش طبقه‌بندی گروهی تصادفی متناسب با تعداد خانوار هر یک از روستاها، نمونه‌ها انتخاب گردید (جدول ۱).

جدول شماره (۱): حجم نمونه در روستاهای مورد مطالعه

روستاهای نمونه	تعداد خانوار	تعداد نمونه
کلوکند	۳۴۹	۶۹
محمد زمان خان	۲۲۳	۴۴
تخت	۲۰۹	۴۱
شرکت صحرا	۱۰۵	۲۱
محمد آباد	۹۶	۱۹
امام عبدالله	۸۱	۱۶
سنچول آباد	۷۵	۱۵
ده حسین کرد	۴۶	۹
جمع	۱۱۸۴	۲۳۴

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰

در راستای اهداف تحقیق، ابتدا سعی شد به شناخت و درک ماهیت و چگونگی روابط جاری بین شهر و روستاهای مورد مطالعه پرداخته و سپس وضعیت اجتماعی و اقتصادی روستاییان مورد مطالعه قرار گیرد و در نهایت با استفاده از آزمون‌های آماری پیرسون و اسپیرمن، روابط بین روابط اقتصادی شهر و روستاهای مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفت. برای سنجش متغیرهای مستقل و وابسته و روابط بین آن‌ها، مؤلفه‌ها و گویه-های متعددی در نظر گرفته شده است (جدول ۲).

جدول شماره (۲): متغیر مستقل و وابسته تحقیق

متغیرهای تحقیق		گویه‌ها
مستقل	روابط اقتصادی شهر و روستا	جریان نیروی کار، جریان ارتباطی جهت خرید و تامین مایحتاج،جریان ارتباطی مربوط به بازاریابی و فروش محصولات، جریان خدماتی بین شهر و روستا، جریان مبادله پول، جریان ارتباطی به واسطه تأمین منابع مالی، جریان اطلاعات، ایده‌ها و افکار اقتصادی، میزان سرمایه‌گذاری روستاییان در فعالیت‌های اقتصادی در شهر، میزان سرمایه‌گذاری شهرنشینان در فعالیت‌های اقتصادی روستاها و میزان مهاجرت (با منشأ اقتصادی)
وابسته	وضعیت اقتصادی روستاهای مورد مطالعه	درآمد ماهانه، میزان برخورداری از کالاهای مصرفی، رضایت شغلی، امنیت شغلی، قدرت ریسک، فرصت‌های شغلی، اشتغال زنان، میزان سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی، ارزش زمین‌های کشاورزی و املاک مسکونی
	وضعیت اجتماعی روستاهای مورد مطالعه	بهداشت و درمان، آموزش، تعلق مکانی، مسئولیت‌پذیری و مشارکت روستاییان در امور روستا، تعامل اجتماعی، همبستگی اجتماعی، انسجام اجتماعی، رواج ناهنجاری‌های اجتماعی، امید به زندگی، احساس خوشبختی و تفریح، گردش و مسافرت

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

۴) یافته‌های تحقیق

به‌منظور توصیف روابط اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر، با استفاده از گویه‌های مختلف به سنجش این روابط و شدت و ضعف‌های آن پرداخته شده است. این گویه‌ها بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و انطباق آن‌ها با مشاهدات مستقیم و منظم در قالب ۱۰ مؤلفه اصلی، شامل جریان نیروی کار، جریان ارتباطی جهت خرید و تأمین مایحتاج، جریان خدماتی، جریان ارتباطی به واسطه تأمین منابع مالی، جریان ارتباطی مربوط به بازاریابی و فروش محصولات، جریان سرمایه‌گذاری روستاییان در فعالیت‌های اقتصادی در شهر، جریان سرمایه‌گذاری شهرنشینان در فعالیت‌های اقتصادی روستاها، جریان مبادله پول، جریان اطلاعات، ایده‌ها و افکار اقتصادی و میزان مهاجرت (عمداً با منشأ اقتصادی) دسته‌بندی شده‌اند. بر این اساس، هر یک از گویه‌ها در قالب طیف لیکرت (پنج گزینه‌ای، از خیلی کم تا خیلی زیاد) مطرح شده و با استفاده از نظرات افراد، نمونه آماری روابط روستاهای مورد مطالعه با شهر مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفته است. جهت تحلیل پرسشنامه‌ها، به هر یک از پاسخ‌ها امتیازی داده شده است؛ بدین ترتیب که به گزینه خیلی کم امتیاز ۱ و به گزینه خیلی زیاد امتیاز ۵ اختصاص داده شده است؛ بنابراین میانگین امتیاز گویه‌ها در هر گویه معرف وزن آن گویه یا به عبارت دیگر آن جریان می‌باشد.

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، در مؤلفه "جریان نیروی کار" شدت جریان افراد جهت کار از روستا به شهر بیشتر از جریان افراد جهت کار از شهر به روستا بوده است و کفه این جریان به سوی شهر سنگینی می‌نماید؛ در مورد مؤلفه "جریان ارتباطی جهت خرید و تأمین مایحتاج" بیشترین امتیاز مربوط به گویه مراجعه روستاییان به بازارهای محلی و هفتگی شهر می‌باشد؛ نقطه اوج این جریان در میانه هفته است که روستاییان جهت تأمین مایحتاج هفتگی خود به سه شنبه بازار شهر مینودشت مراجعه می‌کنند. "جریان خدمات‌گیری روستاییان از شهر" یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های ارتباطی روستاهای مورد مطالعه با شهر است که با توجه به کمبود خدمات در نواحی روستایی دارای شدت بیشتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها می‌باشد؛ به طوری که امتیاز گویه میزان استفاده روستاییان از خدمات آموزشی شهر ۳/۴۳ به‌دست آمده است. مؤلفه دیگر، "جریان ارتباطی به واسطه تأمین منابع مالی" است که شامل دو الگوی تأمین مالی از منابع غیررسمی مانند استقراض از دوستان و آشنایان و منابع رسمی مانند بانک‌ها و موسسات قرض الحسنه می‌گردد. در این زمینه یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد جریان تامین مالی از منابع رسمی دارای امتیاز بیشتری نسبت به تأمین مالی از منابع غیررسمی می‌باشد. مؤلفه مطالعه شده دیگر، "جریان ارتباطی مربوط به بازاریابی و فروش محصولات روستاییان در شهر است" که در این مؤلفه بیشترین امتیاز مربوط به فروش دام و فرآورده‌های دامی است. "جریان سرمایه‌گذاری روستاییان در فعالیت‌های اقتصادی شهری" و "جریان سرمایه‌گذاری

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

شهرنشینان در فعالیت‌های اقتصادی روستاها"، مؤلفه‌های دیگری هستند که در این قسمت مورد مطالعه قرار گرفته است و در مورد اول، بیشترین امتیاز مربوط به سرمایه‌گذاری روستاییان در بخش خدمات و در مورد دوم، مربوط به سرمایه‌گذاری شهرنشینان در بخش کشاورزی می‌باشد. در سال‌های اخیر، با توجه به بهبود شبکه‌ها و زیرساخت‌های حمل‌ونقل، سهولت ارتباطات شتاب فراوانی گرفته است. مؤلفه "جریان مبادله پول"، مؤلفه ارتباطی مهمی است که در این قسمت با دو گویه‌ی میزان پولی که در سال از شهر به‌دست می‌آید و میزان پولی که سالیانه در شهر هزینه می‌شود، ارزیابی شده است که در نهایت مشخص گردید جریان به نفع شهر بوده است؛ در واقع، میزان پولی که سالیانه در شهر هزینه می‌شود، بیشتر از میزان پولی است که در سال از شهر به‌دست می‌آید. مؤلفه ارتباطی بعدی "جریان اطلاعات، ایده‌ها و افکار اقتصادی بین روستاییان به شهرنشینان" می‌باشد که در این زمینه بیشترین امتیاز مربوط به مشورت و همفکری روستاییان با شهرنشینان در خصوص فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد؛ در نهایت مؤلفه ارتباطی آخر که در این قسمت مورد بررسی قرار گرفته است، "میزان مهاجرت (عمداً با منشأ اقتصادی)" بوده است که با دو گویه میزان مهاجرت-های روستایی- شهری ناشی از مسائل اقتصادی و میزان مهاجرت شهری-روستایی ارزیابی شده است و امتیاز گویه اول بسیار بیشتر از گویه دوم به‌دست آمده است.

جدول شماره (۳): میزان رابطه اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر

مؤلفه	گویه	میانگین امتیاز
جریان نیروی کار	جریان افراد جهت کار از شهر به روستا	۲/۲۱
	جریان افراد جهت کار از روستا به شهر	۳/۶۱
جریان ارتباطی جهت خرید و تأمین مایحتاج	میزان مراجعه روستاییان به بازار های محلی و هفتگی شهر	۳/۳۴
	میزان خرید مایحتاج غذایی از شهر در ماه	۳/۶۵
	میزان خرید لباس و پوشاک در سال از شهر	۳/۲۰
	میزان خرید لوازم خانگی از شهر در سال	۲/۷۷
	میزان خرید تاسیسات و مصالح ساختمانی از شهر در سال	۲/۹۸
	میزان خرید نهاده های کشاورزی از شهر در سال	۳/۰۸
	میزان خرید وسایل نقلیه و قطعات آن از شهر در سال	۲/۷۷
جریان خدماتی	میزان استفاده از خدمات بانکی	۳/۱۹
	میزان استفاده از خدمات بیمه	۳/۲۳
	میزان استفاده از خدمات درمانی	۳/۳۰
	میزان استفاده از خدمات رفاهی	۳/۰۲
	میزان استفاده از خدمات ورزشی	۲/۹۴
	میزان استفاده از خدمات فرهنگی و هنری	۲/۷۸
	میزان استفاده از خدمات آموزشی	۳/۴۳
	میزان استفاده از خدمات فنی و تخصصی موجود در شهر	۳/۳۵
	میزان استفاده از خدمات اداری- اقتصادی	۳/۲۶
	میزان مراجعه به شهر جهت تفریح و گردش	۳/۳۷
	میزان استفاده شهریان از جاذبه های روستا	۲/۹۴

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

ادامه جدول شماره (۳): میزان رابطه اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر

مؤلفه	گویه	میانگین امتیاز
جریان ارتباطی به واسطه تأمین منابع مالی	تامین مالی از منابع غیر رسمی	۲/۶۷
	تامین مالی از منابع رسمی	۳/۲۷
جریان ارتباطی مربوط به بازاریابی و فروش محصولات	بازاریابی محصولات تولیدی در شهر	۳/۲۴
	فروش محصولات زراعی و باغی به شهر	۳/۱۵
	فروش دام و فراورده های دامی به شهر	۳/۲۸
	فروش صنایع دستی به شهر	۲/۴۶
جریان سرمایه‌گذاری روستاییان در فعالیت‌های اقتصادی در شهر	سرمایه گذاری در بخش زمین و مسکن شهری	۲/۹۷
	سرمایه گذاری در بخش کشاورزی در شهر	۲/۶۶
	سرمایه گذاری در خدمات شهری	۲/۹۹
	سرمایه گذاری در صنایع شهری	۱/۸۸
جریان سرمایه‌گذاری شهرنشینان در فعالیت‌های اقتصادی روستاها	سرمایه گذاری در بخش زمین و مسکن روستایی	۳/۲۱
	سرمایه گذاری در بخش کشاورزی درروستا	۳/۴۲
	سرمایه گذاری در خدمات روستایی	۲/۳۵
	سرمایه گذاری در صنایع روستایی و دستی	۱/۴۴
جریان مبادله پول	میزان پولی که در سال از شهر به دست می آید	۳/۱۶
	میزان پولی که در سال در شهر خرج می شود	۳/۴۳
جریان اطلاعات، ایده‌ها و افکار اقتصادی	میزان استفاده از ایده ها، الگو ها و تجربیات اقتصادی شهرنشینان	۳/۱۷
	میزان مشورت و همفکری با شهرنشینان درباره فعالیت های اقتصادی	۳/۳۸
	میزان دسترسی به شبکه ارتباطات(اه، تلویزیون،تلفن، پست، اینترنت و...)	۲/۶۵
میزان مهاجرت (عمداً با منشأ اقتصادی)	میزان مهاجرت های روستایی- شهری ناشی از مسائل اقتصادی	۳/۷۷
	میزان مهاجرت شهری- روستایی	۲/۵۴

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

توزیع درآمدی افراد نمونه نشان می‌دهد که ۱۶ نفر (۶,۸۴ درصد) دارای درآمدی کمتر از ۱/۵ میلیون ریال بوده‌اند؛ ۵۶ نفر (۲۳,۹۳ درصد) بین ۱/۵ تا ۲ میلیون ریال، ۳۰ نفر (۱۲,۸۲ درصد) بین ۲ تا ۲/۵ میلیون ریال و ۱۳۲ نفر (۵۶,۴۱ درصد) بیشتر از ۲/۵ میلیون ریال در ماه درآمد داشته‌اند.

جدول شماره (۴): وضعیت درآمد خانوارهای نمونه

میزان درآمد(ریال)	تعداد	درصد
کمتراز ۱۵۰۰۰۰۰	۱۶	۶,۸۴
بین ۱۵۰۰۰۰۰ تا ۲۰۰۰۰۰۰	۵۶	۲۳,۹۳
بین ۲۰۰۰۰۰۰ تا ۲۵۰۰۰۰۰	۳۰	۱۸,۸۲
بیشتراز ۲۵۰۰۰۰۰	۱۳۲	۵۶,۴۱
جمع	۲۳۴	۱۰۰

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

متوسط ارزش هر مترمربع زمین کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه ۱۵۴۳۸۴ ریال و متوسط ارزش هر مترمربع زمین مسکونی ۲۰۴۹۸۷ ریال محاسبه شده است. همان طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، بیشترین میزان برخورداری مربوط به دسترسی به تلفن بوده است. گسترش روزافزون شبکه‌های مخابراتی و ارتباطی و همچنین استفاده فزاینده از تلفن‌های ثابت و همراه، سبب شده تا ۲۰۵ نفر (۸۷/۶۰ درصد) از افراد مورد مطالعه به این خدمات دسترسی داشته باشند. کمترین میزان برخورداری، به ترتیب مربوط به خودروی شخصی، کامپیوتر و ماشین لباسشویی بوده است. همچنین بر اساس جدول ۶، از حیث اقتصادی وضعیت سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی با ۳/۲۳ دارای بیشترین امتیاز و وضعیت فرصت‌های شغلی با ۲/۴۳ امتیاز دارای کمترین امتیاز بوده است.

جدول شماره (۵): وضعیت برخورداری خانوارهای نمونه

کالا	تعداد کل	تعداد خانوارهای برخوردار	درصد
تلویزیون	۲۳۴	۱۶۸	۷۱/۷۹
یخچال	۲۳۴	۱۹۶	۸۳/۷۶
ماشین لباسشویی	۲۳۴	۴۷	۲۰/۰۸
بخاری	۲۳۴	۱۸۷	۷۹/۹۱
اجاق گاز	۲۳۴	۱۹۳	۸۲/۴۷
دسترسی به تلفن	۲۳۴	۲۰۵	۸۷/۶۰
کامپیوتر	۲۳۴	۳۲	۱۳/۶۷
خودروی شخصی	۲۳۴	۱۴۱	۶۰/۲۶
مسکن شخصی	۲۳۴	۲۶	۱۱/۱۱

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

جدول شماره (۶): یافته‌های توصیفی بعد اقتصادی

گویه‌ها	میانگین امتیاز گویه‌ها
سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی	۳/۱۵
وضعیت سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی	۳/۲۳
سهولت دسترسی به وسایل و ادوات مورد نیاز کشاورزی	۲/۹۲
سهولت دسترسی به نهاده‌های مورد نیاز کشاورزی	۲/۹۷
دسترسی به کارشناسان و متخصصین در زمینه فعالیت‌های کشاورزی	۲/۸۶
رضایت شغلی	۲/۷۷
امنیت شغلی	۳/۰۱
تمایل به انجام فعالیت‌های اقتصادی جدید	۲/۹۶
اهمیت قدرت ریسک بالا در انجام فعالیت‌های اقتصادی	۲/۹۹
میزان ریسک‌پذیری در فعالیت‌های اقتصادی روزمره	۲/۸۱
وضعیت فرصت‌های شغلی	۲/۴۳
میزان اشتغال زنان	۳/۰۸

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

نتایج به‌دست آمده از مطالعه وضعیت اجتماعی روستاهای مورد مطالعه در قالب جدول ۷ نشان می‌دهد در مؤلفه بهداشت و درمان، امتیاز هر سه گویه مورد بررسی کمتر از حد متوسط بوده که مؤید وضعیت رضایت بخش بهداشت و درمان نمی‌باشد. در مؤلفه آموزش، امتیاز سه گویه "سهولت دسترسی به مدارس ابتدائی، راهنمایی و دبیرستان" بالاتر از حد متوسط بوده است. امتیاز گویه‌های "سهولت دسترسی به موسسه‌های آموزشی آزاد و مشاوره درسی و رضایت از شرایط آموزش و تحصیل و کیفیت آن" که از نکات مهم مقوله آموزش است، کمتر از حد متوسط می‌باشد. در مؤلفه تعلق مکانی، امتیاز هر سه گویه طرح شده، کمتر از حد متوسط است که این خود زنگ خطری جهت پایداری جمعیت روستایی منطقه به‌شمار می‌رود. در مؤلفه مسئولیت‌پذیری روستاییان در امور روستا نیز امتیاز گویه‌های "قبول مسئولیت در امور روستا، داشتن حس مسئولیت در قبال روستا، حضور در جلسات عمومی روستا و مشارکت در فعالیت‌های عمرانی روستا "، کمتر از حد متوسط بوده است که گویای سطح پایین مسئولیت‌پذیری روستاییان در انجام امور روستا می‌باشد؛ در این مؤلفه یک گویه تکمیلی تحت عنوان "در انجام امور روستا منتظر اقدام دولت بودن" مطرح شد و امتیاز آن ۳,۸۸ به‌دست آمد که نشان می‌دهد افراد مورد مطالعه بر این باورند سهم مسئولیت آنان در انجام امور در مقابل دولت بسیار اندک است و اکثر امور را بایستی عوامل دولتی سامان بخشند. در مؤلفه تعامل اجتماعی امتیاز سه گویه از چهار گویه مطرح شده، بالاتر از حد متوسط بود.

در مؤلفه‌های همبستگی و انسجام اجتماعی، امتیاز تمامی گویه‌ها کمتر از حد متوسط می‌باشد که حکایت از ناپایداری اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه از این لحاظ دارد. در مورد مؤلفه امید به زندگی، سه گویه مطرح گردید که امتیاز دو گویه بیشتر از ۳ می‌باشد. در مؤلفه احساس خوشبختی امتیاز ۲ گویه "داشتن احساس خوشبختی علی‌رغم زندگی روستا و خوشبختی بیشتر ساکنین روستا نسبت به شهر" کمتر از حد متوسط بوده که نشان می‌دهد احساس خوشبختی روستاییان پایین می‌باشد؛ اما در گویه "دست یافتنی بودن خوشبختی در روستا"، امتیاز به دست آمده بیشتر از ۳ می‌باشد. در این زمینه عمده افراد پاسخ-دهنده تأکید داشته‌اند که چنانچه در روستاها امکانات و خدمات لازم و همچنین فرصت‌های شغلی مناسب و پایدار وجود داشته باشد، می‌توان در روستا نیز خوشبخت زیست.

از حیث تفریح وگردش در حوزه بعد اجتماعی، یافته‌ها نشان داد از آنجا که امتیاز هر سه گویه تبیین کننده این مؤلفه بسیار پایین و حتی کمتر از ۲ (وضعیت بسیارنامطلوب) می‌باشد. در نهایت امتیازات گویه-های مربوط به مؤلفه ناهنجاری‌های اجتماعی نشان می‌دهد که وضعیت این مؤلفه نیز در روستاهای مورد مطالعه چندان رضایت بخش نمی‌باشد؛ زیرا امتیاز سه گویه از چهار گویه مطرح شده بیشتر از حد متوسط بوده که نشان دهنده وجود ناهنجاری‌های اجتماعی در سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

جدول شماره (۷): یافته‌های توصیفی بعد اجتماعی

مؤلفه	گویه	متوسط امتیاز گویه‌ها
بهداشت و درمان	رضایت از امکانات بهداشتی و درمانی در روستا	۲/۵۷
	فعال بودن مداوم خانه یا مرکز بهداشت در روستا	۲/۳۹
	مطلوبیت کلی وضعیت بهداشت و درمان در روستا	۲/۳۰
آموزش	سهولت دسترسی به مدارس ابتدایی	۳/۷۰
	سهولت دسترسی به مدارس راهنمایی	۳/۴۱
	سهولت دسترسی به مدارس دبیرستان	۳/۱۵
	سهولت دسترسی به موسسه های آموزشی آزاد و مشاوره درسی	۲/۶۳
	رضایت از شرایط آموزش و تحصیل و کیفیت آن	۲/۷۳
تعلق مکانی	علاقه به زندگی در روستا	۲/۸۹
	علاقه به گذران اوقات فراغت و تفریح در روستا	۲/۸۶
	علاقه به داشتن اشتغال در روستا	۲/۴۲
مسئولیت‌پذیری روستاییان در امور روستا	قبول مسؤولیت در امور روستا	۲/۳۹
	داشتن حس مسولیت در قبال روستا	۲/۹۵
	حضور در جلسات عمومی روستا	۲/۷۶
	مشارکت در فعالیت های عمرانی	۲/۲۶
	در انجام امور روستا منتظر اقدام دولت بودن	۳/۸۸
تعامل اجتماعی	میزان تعاملات گوناگون روزانه با افراد مختلف	۲/۸۷
	اعتقاد به همکاری و تعامل هر چه بیشتر با دیگران	۳/۲۶
	میزان شرکت در مجالس و مراسم ملی و مذهبی	۳/۶۷
	میزان ارتباط با اقوام و آشنایان و دوستان خود	۳/۴۰
همبستگی اجتماعی	وجود همدلی و یکرنگی میان روستاییان	۲/۷۷
	حل اختلافات و مسائل موجود توسط خود مردم و به صورت کدخدامنشانه	۲/۰۲
	به سادگی پذیرفتن افراد بیگانه و مهاجر	۲/۳۱
انسجام اجتماعی	گروه بندی کوچه ها بر اساس نسبت های فامیلی و قومی	۳/۳۲
	زندگی اقوام و گروههای مختلف در روستا	۲/۶۹
	زیاد بودن در گیری های قومی در روستا	۲/۳۶
امید به زندگی	خوشبینی به فراهم شدن زندگی مطلوب در آینده	۳/۱۲
	نداشتن ترس از آینده	۳/۳۳
	اعتقاد به اینکه آینده توسط من و خواست من رقم می خورد	۲/۹۲
احساس خوشبختی	داشتن احساس خوشبختی علی رغم زندگی در روستا	۲/۰۸
	دست یافتنی بودن خوشبختی در روستا	۳/۱۹
	خوشبختی بیشتر ساکنین روستا نسبت به شهرنشینان	۲/۲۸
تفریح و گردش	وجود امکانات فرهنگی و هنری	۱/۵۲
	وجود امکانات ورزشی	۱/۵۲
	میزان مسافرت های تفریحی و گردشی در سال	۱/۴۵
ناهنجاری‌های اجتماعی	کم رنگ شدن نقش مذهب در زندگی افراد	۳/۳۲
	مصرف مواد مخدر	۳/۴۳
	فراوانی سرقت اموال و احشام	۲/۸۶
	وضعیت امنیتی روستا	۳/۴۹

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین رابطه اقتصادی شهر و روستا و متوسط درآمد افراد در نمونه آماری رابطه مستقیم و معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد. در این آزمون ضریب همبستگی ۰/۴۰۸ به‌دست آمده است. بنابراین با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که با افزایش روابط اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر، سطح درآمد ماهانه خانوارها افزایش می‌یابد و با کاهش روابط سطح درآمد ماهانه خانوارها نیز کاهش می‌یابد.

به‌منظور سنجش میزان برخورداری روستاییان از کالاهای مصرفی مواردی مانند داشتن تلویزیون رنگی، یخچال، ماشین لباسشویی، بخاری، اجاق گاز، تلفن، کامپیوتر، اتومبیل و مسکن شخصی مورد پرسش قرار گرفته است، سپس داده‌های به‌دست آمده با یکدیگر ترکیب شد تا میزان برخورداری روستاییان از کالاهای مصرفی به‌دست آید و در نهایت، با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، رابطه بین این دو متغییر مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار گرفت. نتایج به‌دست آمده از این آزمون حاکی از وجود رابطه مستقیم و معنادار در سطح معناداری ۰/۰۱ می‌باشد. بنابراین در این رابطه نیز با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که با افزایش روابط اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر، بر میزان برخوداری روستاییان از کالاهای مصرفی افزوده خواهد شد.

قدرت ریسک یا به عبارت دیگر، ظرفیت ریسک‌پذیری افراد به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اقتصادی به‌شمار می‌آید و از آن می‌توان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار اقتصادی در پیشرفت و یا پسرفت جوامع روستایی یاد کرد؛ از این رو برای سنجش قدرت ریسک، سه گویه تمایل به انجام فعالیت‌های اقتصادی جدید، اهمیت قدرت ریسک بالا در انجام فعالیت‌های اقتصادی و میزان ریسک‌پذیری روستاییان در فعالیت‌های اقتصادی روزمره در نظر گرفته شده است؛ در مرحله بعد، این سه گویه با هم ترکیب گردید و سپس به‌وسیله آزمون پیرسون، همبستگی این متغیر با متغیر روابط اقتصادی شهر و روستا مشخص شده است. نتایج حاصل از آزمون نشان می‌دهد که بین روابط اقتصادی روستاییان با شهر و تغییر در میزان قدرت ریسک آنان رابطه مستقیم و معناداری در سطح معناداری ۰/۰۱ وجود دارد. بنابراین در این رابطه نیز با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که با افزایش روابط اقتصادی شهر و روستا، قدرت ریسک روستاییان افزایش می‌یابد.

جهت سنجش نقش روابط اقتصادی شهر و روستا در وضعیت رضایت و امنیت شغلی روستاییان از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون گویای وجود همبستگی مستقیم و رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ می‌باشد. بدین ترتیب با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که با افزایش روابط اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر بر میزان رضایت و امنیت شغلی ایشان افزوده می‌شود. همچنین طبق تحلیل انجام شده، با سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان بیان نمود که با افزایش روابط اقتصادی شهر و روستاهای مورد مطالعه، فرصت‌های شغلی در این روستاها افزایش می‌یابد. نتایج حاصل از آزمون همبستگی اسپیرمن در زمینه رابطه اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اشتغال زنان در روستاها نشان‌دهنده‌ی همبستگی معکوس بین این دو متغیر می‌باشد. بدین معنی که با افزایش رابطه اقتصادی شهر و روستا، از میزان اشتغال زنان کاسته می‌شود.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

نتایج به‌دست آمده از آزمون همبستگی اسپیرمن در زمینه روابط اقتصادی روستاها با شهر و میزان سرمایه‌گذاری روستاییان در فعالیت‌های کشاورزی گویای آن است که بین این دو متغیر همبستگی ضعیفی از نوع مستقیم وجود دارد و این رابطه از لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد. برای سنجش سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی، از چهار گویه استفاده شده است که عبارتند از وضعیت سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی، سهولت دسترسی به وسایل و ادوات مورد نیاز کشاورزی، سهولت دسترسی به نهاده‌های مورد نیاز کشاورزی، دسترسی به کارشناسان و متخصصین در زمینه فعالیت‌های کشاورزی.

جهت سنجش میزان همبستگی بین روابط اقتصادی شهر و روستا و سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی، این گویه‌ها با هم ترکیب شده و از آنجا مقیاس آن‌ها بدین ترتیب از رتبه‌ای به فاصله‌ای تبدیل می‌شود، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون بیانگر وجود همبستگی مستقیم و معنادار در سطح معناداری ۰/۰۱ می‌باشد. در این رابطه نیز در سطح اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که با افزایش روابط روستاهای مورد مطالعه با شهر سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. روابط اقتصادی نواحی روستایی با شهر می‌تواند در ارزش زمین‌های کشاورزی این نواحی تغییراتی به‌وجود آورد. در این ارتباط با توجه به آنکه مقیاس هر دو متغیر از نوع کمی می‌باشد، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج به‌دست آمده از این آزمون گویای همبستگی مستقیم شدیدی بین این دو متغیر بوده، ضمن آنکه این رابطه در سطح معناداری ۰/۰۱ معنادار می‌باشد. همچنین روابط اقتصادی نواحی روستایی با شهر، ممکن است تغییراتی در قیمت مسکن در این نواحی به‌وجود آورد. در این ارتباط با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون به سنجش این رابطه اقدام شده است که نتایج حاصل از این آزمون نیز به مانند آزمون قبل گویای همبستگی مستقیم شدیدی بین دو متغیر و وجود رابطه معنادار آماری در سطح معناداری ۰/۰۱ می‌باشد.

نتایج به‌دست آمده از آزمون‌های آماری نشان می‌دهد که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و شاخص‌های درآمد ماهانه، میزان برخورداری از کالاهای مصرفی، رضایت شغلی، امنیت شغلی، قدرت ریسک، فرصت‌های شغلی، اشتغال زنان، سطح تکنولوژی مورد استفاده در فعالیت‌های کشاورزی، ارزش زمین‌های کشاورزی و املاک مسکونی به‌عنوان شاخص‌های وضعیت اقتصادی ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری از لحاظ آماری وجود دارد. بنابراین در تمامی آزمون‌ها، وجود رابطه معنادار بین متغیر روابط اقتصادی شهر و روستا و متغیرهای ذکر شده در بالا مورد اثبات قرار می‌گیرد. در این قسمت تنها در یک مورد و آن هم در میزان سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های کشاورزی رابطه معنادار آماری مشاهده نشده است. در مجموع می‌توان گفت که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اقتصادی روستاهای مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

جدول شماره (۸): آزمون همبستگی بین روابط اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اقتصادی روستاهای مورد مطالعه

ضریب همبستگی پیرسون	میزان درآمد	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۴۰۸	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	بهره مندی از کالاهای مصرفی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۳۶۶	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	قدرت ریسک	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۴۹۲	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی اسپیرمن	رضایت شغلی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۱۸۹	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۴	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی اسپیرمن	امنیت شغلی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۲۶۴	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی اسپیرمن	فرصت های شغلی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۳۱۷	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی اسپیرمن	میزان اشتغال زنان	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	-۰/۲۵۴	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی اسپیرمن	سرمایه گذاری در بخش کشاورزی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۰۹۲	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۱۶۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	سطح تکنولوژی در فعالیت‌های کشاورزی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۴۱۸	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	ارزش زمین‌های کشاورزی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۵۲۰	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	ارزش مسکن	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۵۳۶	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

وضعیت بهداشت و درمان با سه گویه ارزیابی شده است که شامل رضایت از امکانات بهداشتی و درمانی در روستا، فعال بودن مداوم خانه یا مرکز بهداشت در روستا و مطلوبیت کلی وضعیت بهداشت و درمان در روستا می‌باشد. نتایج آزمون در این زمینه گویای وجود همبستگی مستقیم و رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ است. وضعیت آموزش در میان نمونه آماری از طریق پنج گویه سهولت دسترسی به مدارس ابتدایی، سهولت دسترسی به مدارس راهنمایی، سهولت دسترسی به مدارس دبیرستان و پیش دانشگاهی، سهولت دسترسی به امکانات آموزشی نظیر موسسه‌های آموزشی و مشاوره درسی و همچنین رضایت از شرایط آموزش و تحصیل و کیفیت آن، مورد سنجش قرار گرفت. در این زمینه نیز نتایج آزمون گویای وجود همبستگی مستقیم و رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ می‌باشد.

برای اندازه‌گیری حس تعلق مکانی افراد، سه گویه در نظر گرفته شد که عبارتند از علاقه به زندگی در روستا، علاقه به گذران اوقات فراغت و تفریح در روستا، علاقه به داشتن اشتغال در روستا. نتایج حاصل از این آزمون بیانگر وجود یک همبستگی معکوس بین این دو متغیر می‌باشد بدان معنا که با افزایش روابط اقتصادی شهر و روستا از میزان تعلق مکانی افراد به روستا کم شده و بالعکس. این رابطه از لحاظ معناداری در سطح معناداری ۰/۰۱ معنادار می‌باشد. در زمینه مسئولیت‌پذیری و مشارکت در امور روستا پنج گویه شامل قبول مسئولیت در امور روستا، داشتن حس مسئولیت در قبال روستا، حضور در جلسات عمومی روستا، مشارکت در فعالیت‌های عمرانی و در انجام امور روستا منتظر اقدام دولت بودن، بررسی شده است. نتایج آزمون حاکی از آن است که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و مسئولیت‌پذیری و مشارکت روستاییان در امور روستا همبستگی ضعیفی از نوع معکوس وجود دارد و رابطه معناداری از لحاظ آماری وجود ندارد.

برای سنجش میزان تعاملات اجتماعی روستاییان چهار گویه میزان تعاملات گوناگون روزانه با افراد مختلف، اعتقاد به همکاری و تعامل هر چه بیشتر با دیگران، میزان شرکت در مجالس و مراسم ملی و مذهبی و میزان ارتباط با اقوام و آشنایان و دوستان خود مطالعه شده است. در این ارتباط همبستگی مستقیم و رابطه معناداری در سطح ۰/۰۱ برقرار است. در زمینه همبستگی اجتماعی سه گویه وجود همدلی و یکرنگی میان روستاییان، حل اختلافات و مسائل موجود توسط خود مردم و به صورت کدخدامنشانه و به سادگی پذیرفتن افراد بیگانه و مهاجر. نتایج آزمون در این ارتباط حاکی از وجود همبستگی معکوس و رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ می‌باشد. در سنجش انسجام اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه نتایج آزمون بیانگر وجود همبستگی معکوس و رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ می باشد. گویه‌هایی که امید به زندگی توسط آن‌ها مورد سنجش قرار گرفته است عبارتند از خوشبینی به فراهم شدن زندگی مطلوب در آینده، نداشتن ترس از آینده و اعتقاد به اینکه آینده توسط من و خواست من رقم می‌خورد. نتایج آزمون در مورد این دو متغیر نشان

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

از همبستگی مستقیم و وجود رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ دارد. احساس خوشبختی روستاییان با سه گویه مورد ارزیابی قرار گرفت: داشتن احساس خوشبختی به رغم زندگی در روستا، دست یافتنی نبودن خوشبختی در روستا، خوشبختی بیشتر ساکنین روستا نسبت به شهرنشینان. آزمون همبستگی در این زمینه گویای همبستگی مستقیم بین دو متغیر و دارا بودن رابطه معنادار آماری در سطح معناداری ۰/۰۱ می‌باشد. گویه‌هایی که میزان تفریح و گردش به وسیله آن‌ها مورد سنجش قرار گرفته است، عبارتند از: وجود امکانات ورزشی، وجود امکانات فرهنگی و هنری، میزان مسافرت‌های تفریحی و گردشی در سال. در این زمینه نیز نتایج آزمون گویای وجود همبستگی مستقیم و رابطه معنادار آماری در سطح ۰/۰۱ می‌باشد. در رابطه با سنجش میزان ناهنجاری‌های اجتماعی، گویه‌هایی چون کم رنگ شدن نقش مذهب در زندگی افراد، مصرف مواد مخدر، افزایش سرقت اموال و احشام، وضعیت امنیتی روستا استفاده شده است. نتایج آزمون در مورد این دو متغیر گویای وجود همبستگی مستقیم می‌باشد. ضمن آنکه در این آزمون رابطه در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌باشد.

نتایج تحقیق در بعد اجتماعی نشان می‌دهد که بین روابط اقتصادی شهر و وضعیت شاخص‌های بهداشت و درمان، آموزش، تعلق مکانی، تعامل اجتماعی، همبستگی اجتماعی، انسجام اجتماعی، رواج ناهنجاری‌های اجتماعی، امید به‌زندگی، احساس خوشبختی و تفریح، گردش و مسافرت رابطه معناداری از لحاظ آماری وجود دارد. بنابراین وجود رابطه معنادار بین متغیر روابط اقتصادی شهر و روستا و متغیرهای ذکر شده در بالا مورد تأیید قرار می‌گیرد. در این قسمت نیز تنها در یک مورد و آن هم در زمینه نقش روابط اقتصادی شهر و روستا و میزان مسئولیت‌پذیری و مشارکت روستاییان در امور روستا رابطه معنادار آماری مشاهده نشده است. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اجتماعی روستاهای مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

جدول شماره (۹): آزمون همبستگی بین روابط اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اجتماعی روستاهای مورد مطالعه

ضریب همبستگی پیرسون	بهداشت و درمان	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۴۶۰	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	آموزش	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۵۳۱	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	تعلق مکانی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	-۰/۳۴۳	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	مسئولیت‌پذیری و مشارکت روستاییان در امور روستا	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	-۰/۰۵۳	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۴۲۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	تعامل اجتماعی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۴۴۶	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	همبستگی اجتماعی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	-۰/۵۱۵	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	انسجام اجتماعی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	-۰/۴۲۵	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	امید به زندگی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۳۹۷	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	احساس خوشبختی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۳۷۲	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	تفریح و گردش	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۴۵۴	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۰۰	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴
ضریب همبستگی پیرسون	رواج ناهنجاری‌های اجتماعی	روابط اقتصادی شهر و روستا
روابط اقتصادی شهر و روستا	۰/۱۴۴	۱
سطح معناداری (sig(2-tailed	۰/۰۲۸	۰
تعداد	۲۳۴	۲۳۴

منبع: مطالعات میدانی، ۱۳۹۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

۵) نتیجه‌گیری

روابط اقتصادی شهر و روستا به‌عنوان یکی از مهم‌ترین روابط جاری بین این دو سکونتگاه، همواره نقش مؤثری در وضعیت اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی داشته است. روابط اقتصادی موجود در ناحیه مورد مطالعه از تنوع و گوناگونی زیادی برخوردار بوده است؛ به طوری که، این روابط در بخش‌های مختلف اقتصادی در جریان می‌باشد. با توجه به اینکه اکثر روستاییان ساکن در منطقه مورد مطالعه در بخش اول اقتصاد یعنی کشاورزی مشغول بکار می‌باشند، جریانات عمده اقتصادی بین روستاها و شهرهای اطراف، مربوط به فعالیت-های زراعی، باغی و دامی است. با گسترش صنعت در این ناحیه به‌ویژه احداث شهرک صنعتی و افزایش واحدهای صنعتی پراکنده در محدوده دهستان، روابط اقتصادی جدیدی بین روستاهای مورد مطالعه و شهر به‌وجود آمده است، ضمن اینکه به‌وجود آمدن تنوع شغلی و نیازهای رو به رشد جامعه روستایی بخش خدمات را بیش از پیش در ناحیه مورد مطالعه فعال نموده است؛ به طوری که تعداد زیادی از روستاییان در این بخش فعالیت می‌کنند و بدین ترتیب در هم‌تنیدگی فضای زندگی در نواحی روستایی با شهر به طور فزاینده‌ای در حال افزایش است. در این زمینه نقش روابط اقتصادی شهر و روستا بسیار مهم و تأثیرگذار می-باشد. این روابط رو به رشد باعث شده تا در مواردی حالت سلطه‌ی اقتصادی شهر بر نواحی روستایی کم رنگ‌تر شود و به نوعی تعامل و پیوندهایی، هرچند ناقص و بیشتر به نفع شهر پدید آید. آنچه در این تحقیق به دست آمد گواه از آن دارد که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و وضعیت اقتصادی و اجتماعی ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد و بدین ترتیب می‌توان گفت که روابط اقتصادی شهر و روستا نقش مؤثری در بهبود وضعیت اقتصادی و اقتصادی نواحی روستایی بر عهده دارند.در جهت تقویت این فرایند پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- با توجه به افزایش مبادلات اقتصادی روستاهای مورد مطالعه با شهر مینودشت، پیشنهاد می‌شود به بازارهای هفتگی مانند سه شنبه بازار توجه بیشتری شود؛ بازار هفتگی محلی است که روستاییان عمده مایحتاج هفتگی مورد نیاز خود را تهیه می‌کنند و بعضاً تولیدات خود را به‌صورت مستقیم در آن عرضه می‌دارند. تجهیز و تقویت این نوع بازارها می‌تواند ضمن تحکیم روابط اقتصادی شهر و روستا به رشد اقتصادی نواحی روستایی دهستان چهل چای کمک کند؛
- وجود صنعت و صنایع روستایی می‌تواند زمینه‌ساز اشتغال و تنوع شغلی در نواحی روستایی باشد. احداث و گسترش شهرک صنعتی مینودشت فرصت مناسبی برای اشتغال مستقیم و غیرمستقیم روستاییان فراهم آورده است. این شهرک ضمن اینکه می‌تواند نیروهای انسانی متقاضی کار را در نواحی اطراف مانند روستای محمدزمان‌خان، محمدآباد، کلوکند و سنچولی‌آباد را جذب کند، قادر است با نواحی روستایی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

پیوندهایی برقرار نماید؛ به طوری که هم شهر و هم روستا از آن سود برد. در این راستا تقویت هر چه بیشتر واحدهای صنایع تبدیلی موجود در این شهرک مانند کارخانه لبنیات و دیگر واحدهای مربوط به صنایع غذایی می‌تواند پیوندهای محکمی با فعالیت‌های کشاورزی و دامی نواحی روستایی برپا کند؛

- جریان اطلاعات، به‌ویژه اطلاعات اقتصادی می‌تواند زمینه‌ساز توسعه روستایی شود و در خارج کردن فضاهای روستایی از انزوا نقش مؤثری داشته باشد. برخورداری هر چه بیشتر روستاییان از رسانه‌های جمعی و مطبوعات، برخورداری و بهره‌گیری هر چه بیشتر آن‌ها از دیگر منابع اطلاعاتی از جمله کتاب، موسسات آموزشی علمی و فنی و همچنین اینترنت می‌تواند باعث رشد آگاهی و توانمندسازی روستاییان به‌ویژه جوانان روستایی و کاهش شکاف اطلاعاتی بین نواحی روستایی و شهری گردد. از این رو برنامه-ریزی و پیشرفت در این موارد بایستی در نظر گرفته شود. این نیاز در ناحیه مورد مطالعه در مورد روستاهای شرکت صحرا، سنچولی آباد، تخت و امام عبدالله بیشتر محسوس است؛
- در منطقه مورد مطالعه با توجه به سرمایه‌گذاری روز افزون در زمینه ایجاد باغات به‌ویژه باغات زیتون و یا افزایش تعداد استخرهای پرورش ماهی، ارائه کمک‌ها و تسهیلات مالی و فنی- البته با نظارت و کیفیت بالا- از طرف سازمان‌های دولتی مسئول و برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی در این زمینه برای روستاییان کارآفرین و یا روستاییانی که تمایل به کارآفرینی دارند، بسیار با اهمیت و ضروری می‌باشد؛
- بهبود راه‌های روستایی و راه‌های بین مزرعه‌ای؛ بی‌تردید راه‌های روستایی در ایجاد و افزایش رابطه نواحی روستایی با شهر نقش مؤثری دارد. راه‌های منتهی به روستاهای امام عبداله و تخت با توجه به موقعیت کوهستانی و اقلیم منطقه، به‌ویژه در نیمه دوم سال از کیفیت خوبی برخوردار نمی‌باشند و مشکلات رفت و آمدی بسیاری به‌وجود می‌آورند، این عدم کیفیت در نیمه اول سال با توجه تردد بیشتر وسایل نقلیه به نوعی دیگر دردسرساز می‌شود. همچنین راه‌ها و معابر بین مزرعه‌ای در روستاهای کوهستانی و کوهپایه-ای منطقه از کیفیت پایینی برخوردار است که این قضیه مشکلات زیادی را در زمینه کشاورزی به وجود می‌آورد؛
- کمبود وسایل و ادوات کشاورزی در نواحی روستایی مورد مطالعه؛ این مسئله نیز بیشتر در روستاهای کوهستانی و کوهپایه‌ای چشم‌گیر است. در این زمینه اظهار می‌شد که در مواقعی به دلیل کمبود تراکتور و یا کمباین بایستی چندین روز منتظر فعالیت و نوبت در این دستگاه‌ها در روستاها مشاهده شد. در این زمینه پیشنهاد می‌گردد دولت، تسهیلات بیشتر و آسان‌تری از لحاظ دریافت در اختیار روستاییان قرار دهد، به طوری کشاورزان متقاضی بتوانند صاحب این ادوات و وسایل شوند؛

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

- گردشگری روستایی یکی از فعالیت‌های اقتصادی است که می‌تواند ضمن ایجاد فرصت‌های شغلی و سودآوری اقتصادی در نواحی روستایی باعث پیوندهای اقتصادی بیشتری بین شهر و روستا شود. در این راستا به نظر می‌رسد روستاهایی مانند محمدآباد، امام عبدالله و تخت با توجه به جاذبه‌های طبیعی موجود و برخورداری از اقلیمی مناسب و روستای ده حسن کرد به‌دلیل واقع بودن و نزدیکی به سایت گردشگری تنگه از امتیازات ویژه‌ای برخوردار هستند. برنامه‌ریزی هدفمند جهت توسعه گردشگری در این مناطق به نوعی استفاده از فرصت‌ها و ظرفیت‌های موجود است.

۶) منابع

- Afrakhteh, H., 2012, **Economy of space and rural development (the area of the shaft),** Economy of space and Rural Development Journal, Vol. I, No. 1, pp. 39-54. (In Persian)
- Ahmadi, A., 2007, **Relationship between urban and rural areas, with emphasis on the exchange of agricultural products (Case Study: village ofTilku, Saghez township**), MS Thesis, Geography and Rural Planning, Department of Geography, Tehran University. (In Persian)
- Ahmadian, M. A., 1994, **Relationship between town and countryside and its evolution**, Journal of Geographical Research, No. 37, pp. 29-55. (In Persian)
- Asian Development Bank, 2010, **Integrated Development of Key Townships in Central Liaoning**, Project Number: 44021.
- Bazzaz, F., lady, A. and Karami, M. 2011, **Analysis of feedback and overflow data model - the regional output (case study of Tehran province and the national economy)**, Journal of Economic Research, Vol. XIII, No. 39, pp. 29-52. (In Persian)
- Clayton, B. D, Dent, D. and Dubois. 2005, **Rural Planning in DevelopingCountries**, Earthscan Publication Ltd London.
- Courtney. P, Mayfield. L, Tranter. R, Jones., & P, Errington. A, 2007, **Small towns as 'sub-poles' in English rural development:Investigating rural–urban linkages using sub-regional social accounting** matrices, www.elsevier.com/locate/geoforum
- Davoudi. S., 2002, ESPRID. **Short sumory, Key Phrase: rural-urban Relationship**, Univerity of Newcasle upon type.
- Hesamyan, F., 2007, **Urbanization in Iran (urbanization in transition)**, publishing Agah, Fifth Edition. (In Persian)
- Hughes, D. & Litz, V. 1996, **Rural – Urban Economic Linkages for Agriculture and Food**, Processing in the Mpnroe, Louisiana, Functional Econimic Area, gournal of Agriculture and Applied Economic.
- IIED, 2003, **Rural-Urban transformation and the links between rural and development**, development for international development
- Johnston, R. 1995, **Geography and Geographers**, translate, A. Saidi, Journal of Geography, Vol. I, No. 39, pp. 50-51.
- Khorasani, M. A. and Rezvani M. R., 2013, **Identify and analyze the difference between the livability of Villages surrounding of city in Varamintownhip** Economy of space and Rural Development Journal, Vol. II, No. 2, pp. 55-74. (In Persian)

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]

- Khorasani, M. A., 2007, **financial relations between the rural-urban and its role in rural development**, **for example: Asgariyeh Rural District Varamin**, MS Thesis, Geography and Rural Planning, Department of Geography, Tehran University. (In Persian)
- Moeedfar, S. and Akbari. S. 2008, **Relations between the village and the town and its effects on development**, Journal of Geography, Geographical Society of Iran, Vol. VI, No. 17 and 18, pp. 106-123. (In Persian)
- Ovebeek.G and Terlin, I. 2006, **Rural Area under Urban pressure, case studies of rural-urban Relationship across Europe**, The huge, Agricultural Economics Research Institute (LEI), report.7.06.01.
- Rezvani, A., 2004**, Relations between urban and rural areas, with emphasis on Iran**, Payam Noor University Press, Fifth Edition. (In Persian)
- Saidi, A. and Azizpour, F., 2005, **Network of regional and local development, with emphasis on rural-urban linkages, Case: Network milk production in Lytkvh region (Amul)**, Journal of Geography, Geographical Society of Iran, NO 1, pp. (In Persian)
- Saidi, A. and Mikaniki, J., 2009, **Transformation of urban and rural areas, with emphasis on economic activity**, Journal of Geography, Geographical Society of Iran, Vol. VI, No. 17 and 18, pp. 27-44. (In Persian)
- Saidi, A., (2004), **Relations between urban and rural and rural-urban linkages; a conceptual study**, Journal of Geography, Geographical Society of Iran, NO. 1, pp. 71-90. (In Persian)
- Sarrami, H. 2004, **Center and the periphery, and the relationship between town and country**, Journal of Geographical Research, twentieth year, No. 77.
- Sheng. Yap kioe, 2002, **Poverty allevationthroth rural-urban linkages; policy implications, Econionomic and Social commission for Asia and Pacific** (ESCAP).
- Soltanimoghadas, R., 2008, **Rural-urban linkages in rural spatial changes, with an emphasis on capital district, Case Study: Rural Torqabeh District, city of Mashhad**, a doctor's letter, Geography and Rural Planning, School of Earth Sciences , DhahidBeheshti University. (In Persian)
- Tacoli. Cicilia, 2003, **Linkag between urban and rural development, Environment and Urbanization**, Vol 15 no 2, pp 3-12.
- Taghilo, AA and A. Abdullahi, 2014, **Agricultural development with an emphasis on relations urban and rural areas: A case study in East Azerbaijan province**, Economy of space and Rural Development Journal, Vol. II, No. 1
- Taghizadeh, F. and Sarafi, M. 2009**, Regional network strategy, the Framework for Regional Development**, Journal of Earth Sciences, Vol. I, No. 1, pp. (In Persian)
- World Bank, 2006, **Rural Development Strategy (World Bank approach)**: The Institute on Religion and Economics, Tehran Ministry of Agriculture, Agricultural Economics Research Institute planning, management and regulation process research findings, publications, shining, printing first.
- Zangane, Y., 2007, **Sabzevar relations with its sphere of influence**, Journal of Sabzevar University, first-year, first issue, 75, pp.1 (In Persian)

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2024-04-17]